

TÖRÖK LÁSZLÓ

„TI LEGYETEK TÖKÉLETESEK...!”
MT 5,43–48 RETORIKAI ELEMZÉSE

A hegyi beszéd (Mt 5–7) legismertebb s talán legköltőibb része annak nyitánya, *A nyolc boldogság* (Mt 5,1–12). A beszéd lényegi mondanivalóját viszont az *Antitézisekben* (Mt 5,17–48) találjuk. A kérdés ugyanis az, hogyan viszonyul Jézus, az új tanító, az Ószövetség, vagyis a Törvény és a Próféták tanításához. Az Antitézisek bevezetőjében Jézus rögtön leszögezi, hogy nem akarja „eltörölni” azt, viszont a „farizeusok és írástudók igazvoltját” meghaladó törvénymegértésre és abból fakadó magatartásra van szükségünk. Hat példát hoz ezzel kapcsolatban, majd a hatodik példa, az „ellenségszeretet” kapcsán egy új normát állít elénk: „a mennyei Atya tökéletességét” (5,48). Tanulmányom célja, hogy ezt az utolsó példát elemezve a hegyi beszéd „aranymondását” jobban megértsük: „Ti legyetek tökéletesek, amint a ti mennyei Atyátok tökéletes!”

1. Szerkezet

A vizsgálandó szakasz két részből áll (Mt 5,43–45 és 46–48).

1.1. Első rész: tézis – antitézis (Mt 5,43–45)

:	⁴³	Hallottátok,	
		:.:hogy	megmondattott:
+Szeresd			felebarátodat, és
-gyűlöld			ellenségedet.
		:. ⁴⁴ ÉN	pedig mondom nektek:
+Szeressétek			ellenségeiteket, és
+imádkozzatok			a titeket üldözőkért,

	=	⁴⁵ hogy váljatok <i>FLAIVA</i> <i>ATYÁTOKNAK,</i>	aki a mennyekben van, <hr style="border-top: 1px dashed black;"/>
+	mert	napját felhozza	<i>a gonoszokra</i> és a jókra, <hr style="border-top: 1px dashed black;"/>
+	és	esőt ad	igazakra és <i>igaztalanokra.</i>

Az első rész (43–45) két alegységre bontható (43 és 44–45). Az első alegység tartalmazza a másokkal szembeni alapállással kapcsolatos tézist, ami két kéttagú szegmensből áll. Az első bevezeti, a második két ellentétes tömondatban közli a parancsokat, amelyekben a terminusok egyenként is szemben állnak egymással: „szeresd” (43c) – „gyűlöld” (43d); „felebarátod” (43c) – „ellenségedet” (43d). A parancsok a kölcsönösség alapelvén nyugszanak: a nekünk jót akaróknak jó-, a rosszat akaróknak rosszakarat jár.

A második alegység (44–45) jóval hosszabb az elsőnél – három részletet foglal magában (44.45ab.c–f) –, és Jézus tanítását, az antitézist rögzíti a témával kapcsolatban. A rövid bevezető szegmensek – az első kéttagú (43ab), a második egy (44a) – három kérdésben állítják szembe a két alegységet: „Ki beszél?”, „Kinek beszél?” és „Mi az üzenet?”.

Ki beszél?

Az első bevezető szegmensben (43ab) Jézus nem nevezi meg egyértelműen, kit idéz. A passzív igealak, „megmondatot”, *erréthé* (21b), a bevezető szakasz (17–20) alapján utalhat a „törvényre” és „a prófétákra”, illetve a törvény mögött álló tekintélyekre: Mózesre és magára az Istenre (*passivum teologicum*).¹

A második bevezető szegmensben (44a) bejelenti, hogy a továbbiakban az ő üzenete hallható, és ha meg mer szólalni az előző beszélővel – beszélőkkel – szemben, az azt jelenti, hogy egyenlő szinten van a törvénnyel és a prófétákkal, Mózesrel, sőt magával az Istennel. Benne újra a törvényt adó Isten és a törvényt közvetítő Mózes szólal meg.²

¹ DEER, D. S., „*The implied Agent in Greek Passiv Verb Forms in the Gospel of Matthew*”, in *BT* 18 (1967) 164–167. Több mint 200 ilyen igeformát azonosított Máté evangéliumában, amelyekből több mint százban Isten a bennfoglalt cselekvő.

² R. BULTMANN végletes meglátása szerint az említett formulákkal bevezetett antitézisek „a joggal az Isten akaratát állítják szembe”, *Az Újszövetség teológiája*, 26.

Kinek beszél?

Az első antitézis alapján (21ab) az üzenet az első alegységben a „régieknek”, *arkhaiosz* (21b) szól, akik lehetnek Mózes és a próféták hallgatói, kortársai, a törvény korábbi olvasói, a Jézust megelőző nemzedék. „A »régieknek« (*risónim*) terminus technicus volt, az első nemzedéket, a sínai szövetség nemzedékét jelentette, akik ott álltak a hegy alatt.”³

A második bevezető szegmens (44a) szerint pedig a hallgatók a második alegységben, a „nektek”, *hümin* szót beazonosítva, Jézus jelenlévő hallgatói, tanítványai és az evangélium olvasói.

Mi az üzenet?

A parancsok mindkét részletben (43cd – 44bc) rövid tömondatok, csak a címzettek személye változik egyes szám másodikról többes szám másodikra. Különbség még a két parancstömb között, hogy a másodikban mindkét parancs pozitív, és hiányzik a „felebarátra” vonatkozó kitétel (43c). Helyére a második parancsból (43d) az „ellenség” (44b) lép, a második parancsban a „gyűlölöd” rendelkezés helyére az „imádkozzatok” (44c), a tárgy helyére pedig az „ellenség” szinonimája, a „titeket üldözőkért” (44c) terminus. Az antitézisben tehát az alapelv ez lesz: a nekünk rosszat akaróknak is jóakat jár.

A második rövid részlet (45ab), amelyben a „fiú” (45a) és az „atya” (45b) kiegészítő terminusok, célt és mintát ad a parancsok megtartásához: a minta a „mennyei Atya” (45b), a cél pedig az Ő „fiává válás” (45b).

A harmadik, kétszegmensű részlet (45cd.ef), csatlakozva az előzőkhöz, a két parancsnak (44bc) megfelelően, két példával bemutatja, milyen is az a minta, amit a „mennyei Atya” nyújt. A két példa a természetből vett ellentétes elemhez, a „naphoz” (45c) és az „esőhöz” (45e) kötődik, amelyek azonban mindketten hasznosak az ember számára: együtt biztosítják az életfeltételeket, különbségtétel nélkül, mindenkinek. Hogy ki mindenkire hullatja az „Atya” a mennyei áldást, azt a két szegmensben két ellentétes terminuspár írja le, kereszt alakban (abb'a) elhelyezkedve: „gonoszokra” (45c), „jókra” (45d), – „igazakra” (45e), „igaztalanokra” (45f).

Összevetve a két alegységet (43.44–45), közös a kettős elrendezés minden részletben: két parancs (43cd.44bc), két példa (45cd.ef), és a központban a „fiú”- „atya” páros (45ab). Közös momentum az első (43) és az utolsó (45cdef) részletben, hogy ellentétekre építenek, különbséget téve a „felebarát” (43c) és az „ellenség” (43d); a „gonoszok” (45c) és „jók” (45d); az „igazak” (45e) és az „igaztalanok” (45f) között. Ám amíg az első részletben az ellentétes csoportokkal szembeni megparancsolt magatartásban is ellentét van – „szeresd” (43c) – „gyűlölöd” (43d) –, a záró részletben a mennyei Atya „napfényt” (45cd) és „esőt” (45ef) osztó gondoskodása egyenlőképpen terjed ki minden emberre.

³ SZÉKELY, J., *Az Újszövetség teológiája*, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest 2004, 112.

A közbenső részletekben ellentét csak a célszemélyek és a feléjük megérendő magatartás között van. Eltűnik a különbség a célszemélyek között. Az életet adó szeretetet, amit a „napfény” és az „eső” jelent, az „Atya” példája szerint mindenki felé meg kell mutatni, elutasítva a mások életére törő gyűlöletet: hisz az Atya feladata az, hogy életet adjon. Ha az ő fiai akarunk lenni, nekünk is az életadás a hivatásunk. Parancsolja mindezt Jézus, aki sajátos értelemben „Fia” a „mennyei Atyának”.

1.2. Második rész: kifejtés (Mt 5,46–48)

+	⁴⁶	Ha ugyanis	szeretitek	a titeket szeretőket,
-		miféle jutalmat kaptok?		
=	Nemde	A VÁMSZEDŐK is	ugyanazt teszik?	

+	⁴⁷	És ha	köszöntitek	a testvéreiteket egyedül,
-		mi különöset tesztek?		
=	Nemde	A POGÁNYOK is	ugyanazt teszik?	

		:	⁴⁸	Legyetek tehát ti
=	miként	AZ ATYÁTOK, A MENNYEI,		tökéletesek,
				tökéletes.

A második rész (46–48) három párhuzamos részletre bontható (46.47.48). A párhuzamosság az első két részletben minden mozzanatra kiterjed. A kétszegmensű részletekben az első, kéttagú szegmens (46ab.47ab) hoz egy példát a másokkal szembeni alapállásunkkal kapcsolatban, a második, egytagú szegmens (46c.47c) pedig értékkel. Az első példában a kölcsönösség alapján megélt szándékunk szerepel: „szeretetet a minket szeretők” iránt (46a). A második példa már egy konkrét jó cselekedetünket idézi, amit viszont csak a testvéreink felé teszünk meg, szintén a feltételezhető kölcsönösség alapján. A két minősítés párhuzamba állítja magatartásunkat a „vámszedők”-ével (46c) és a „pogányok”-ével (47c), akik „ugyanazt teszik”, tehát nem lehetünk elégedettek a két példában megélt magatartásunkkal, mert általuk még csak a megvetettekkel vagyunk azonos szinten.

A harmadik, konklúziós részlet (48) a kölcsönösség elvén túllépve a „tökéletességre” szólít fel (48a), a „mennyei Atya” (48b) példája alapján, aki ellenpólust képez a „vámszedők”-kel és a „pogányok”-kal szemben.

1.3. A szakasz összegzése (Mt 5,43–48)

:⁴³ Hallottátok,
                  :.. hogy   MEGMONDATOTT:
+ Szeresd   **felebarátodat,**   és
- gyűlöld   **ellenségedet.**

                                  :..⁴⁴ ÉN pedig mondom nektek:
+ *Szeressétek ellenségeiteket,* és
+ *imádkozzatok a titeket üldözőkért,*

=⁴⁵ ***hogy váljatok***   FLAIVÁ
  ATYÁTOKNAK, AKI A MENNYEKBEN VAN,

+ mert   ***napját felhossa***   ***a gonoszokra***   és
  a jókra,
+ és   ***esőt ad***   ***igazakra***   és
  igaztalanokra.

+⁴⁶ Ha ugyanis   **szeretitek**   **a titeket szeretőket,**
- miféle jutalmat kaptok?
= Nemde   A VÁMSZEDŐK   is   **ugyanezt teszik?**

+⁴⁷ És ha   **köszöntitek**   **a testvéreiteket egyedül,**
- mi különöset tesztek?
= Nemde   A POGÁNYOK   is   **ugyanezt teszik?**

:⁴⁸   ***Legyetek tehát ti***   TÖKÉLETESEK,
                                  =   miként *AZ ATYÁTOK, A MENNYEI,*   tökéletes.

A vizsgált szakasz (5,43–48), amely a másokkal szembeni alapállást taglalja, két részre (43–45 és 56–48) osztható.

Az első részt (43–45) két alegység (43 és 44–45) alkotja. Az első alegység (43), az úgynevezett tézis, két ellentétes csoportba sorolja az embereket, és a kölcsönösség alapelve szerint kétféle, egymással ellentétes magatartást vár el velük szemben: „Szeresd felebarátodat, és gyűlöld ellenségedet!” (43cd) A második alegység (44–45) tartalmazza Jézus állásfoglalását, az antitézist (44), a hozzáfűzött célmegjelöléssel (45ab) és a mennyei Atya példájának a bemutatásával (45c–f). Jézus parancsában, a mennyei Atya példája szerint, elutasítja a kölcsönösség elvét, és megszünteti a különbségtételt „felebarát” és „ellenség” között a mások iránti magatartás tekintetében.

A második rész (46–48) kifejtő jellegű. Első két részlete (46 és 47) a tézist (43) bírálja, kifigurázva a kölcsönösség alapelvét mint olyan magatartást, amit a bűnösök és a lenézettek, a „vámszedők” (46c) és a „pogányok” (47c) is megvalósítanak. Az első résszel összevetve az első részlet, „szeretitek a titeket szeretőket” (46), Jézus első parancsának, „Szeressétek ellenségeiteket” (44b), a második részlet, „köszöntitek a testvéreiteket egyedül” (47) a második parancsának, „imádkozzatok a titeket üldözőkért” (44c) felel meg. A köszöntés ugyanis, mint G. Strecker rámutat, nem más, mint áldáskérés a másokra, vagyis imádság az üdvözölt embertársért.⁴ A harmadik részlet (48), túllépve az első két részletben említett szinten, a „tökéletességre” hív, a „mennyei Atya tökéletessége” szerint, párhuzamot alkotva az antitézis (44–45) központi részletével (45ab), amelyben Jézus – „Én” (44a) –, az Isten Fia, célként az istenfiúi méltóságot jelöli ki számunkra: „váljatok fiaivá Atyátoknak, aki a mennyekben van.” Az „istenfiúság” és a „tökéletesség” tehát korrelatív, egymásnak megfelelő fogalmak, melyeknek alapja az Atya mintákkal (45c–f) bemutatott és utánzandó szeretete, amely a „gonoszokat” és a „jókat” (45cd), „igazakat” és „igaztalanokat” (45ef) egyaránt élteni. Ez a minta tárja fel a mennyei Atya tökéletességét, ennek a mintának az utánzásában áll a mi tökéletességünk és istenfiúi méltóságunk is.

A végső konklúziót kimondó utolsó részletben (48) a mennyei Atya „tökéletességére” hivatkozva Jézus a maga tanítását is tökéletesnek nyilvánítja, ellentétben az első részletben, a tézisben (43) megszólaló tekintély az ellentétek alapján tökéletlennek mondható tanításával. A megszólaló tekintély a „megmondatot” (43b) igében, a *passivum teologicum* értelmezése alapján, végső soron maga az Isten, a mennyei Atya, akinek tökéletes tanítása az emberi szűrők miatt eddig mégis tökéletlen formában jutott el hozzánk, de Jézus, az Isten tökéletes Fia, feltárja a tökéletes mennyei Atyának megfelelő, tökéletes tanítást.

⁴ STRECKER, G., *Die Bergpredigt. Ein exegetischer Kommentar*, Vandenhoeck & Ruprecht Verlag, Göttingen 1985, 95.

2. Szinoptikus párhuzamok

A vizsgált szakasznak (Mt 5,43–48) egyedül Lukács evangéliumában van párhuzama a Lk 6,27–38 szakaszban, ami magába foglalja az előző szakasz (Mt 5,38–42) gondolatait is. Az ott elmondottakhoz kapcsolódva a párhuzamosság Máté sorrendjét követve így ábrázolható:

<p>Mt 5,43–48 ⁴⁴Én pedig mondom nektek: Szeressétek ellenségeiteket, és</p> <p>imádkozzatok a titeket üldözőkért,</p> <p>⁴⁵hogy váljatok fiaivá Atyátoknak, aki a mennyekben van, mert napját felhossa a gonoszokra és a jókra, és esőt ad igazakra és igaztalanokra.</p> <p>⁴⁶Ha ugyanis szertetitek a titeket szeretőket, <i>MIFÉLE JUTALMAT KAPTOT?</i></p> <p>Nemde a vámszedők is ugyanezt teszik?</p> <p>⁴⁷És ha köszöntitek a testvéreiteket egyedül, <i>MI KÜLÖNÖSET TESZTEK?</i></p> <p>Nemde a pogányok is ugyanezt teszik?</p> <p>⁴⁸Legyetek tehát ti tökéletesek, miként az Atyátok, a mennyei, tökéletes.</p>	<p>Lk 6,27–38 ²⁷Hanem, nektek mondok, a hallgatóknak: Szeressétek ellenségeiteket, tegyetek jót a titeket gyűlölőknek,</p> <p>²⁸adjátok a titeket átkozókat, imádkozzatok a titeket bántalmazókért</p> <p>³²és ha szertetitek a titeket szeretőket, <i>MILYEN HÁLA ILLET TITEKET?</i></p> <p>A bűnösök is az őket szeretőket szeretik.</p> <p>³³és ha jót tesztek a nektek jót tevőknek, <i>MILYEN HÁLA ILLET TITEKET?</i></p> <p>A bűnösök is ugyanezt teszik.</p> <p>³⁴És ha annak kölcsönöztök, akitől reméletek, hogy visszakapjátok, <i>MILYEN HÁLA ILLET TITEKET?</i></p> <p>A bűnösök is a bűnösöknek kölcsönöznek, hogy visszavegyék ugyanazt.</p> <p>³⁵Inkább szeressétek ellenségeiteket, és tegyetek jót, adjatok kölcsönt semmit sem várva, és nagy lesz a ti jutalmatok, és a magasságos fiai lesztek, mert Ő is jóságos a bűnösökhöz és gonoszokhoz.</p> <p>³⁶Váljatok irgalmasokká, ahogy az Atyátok is irgalmas.</p>
--	---

A gondolati párhuzamok ellenére szembevetendő lexikális eltérés van a két szövegváltozat között. Lukács az „ellenségek” (*ekhtrusz* Mt 5,44 és Lk 6,27) körét kiegészíti a „gyűlölködőkkel” (*miszuszin*); az „üldözők” (*diókontón*, Mt 5,44) helyett pedig „bántalmazókat” (*epéresdzontón* 6,28) említ.⁵ Kimarad nála a „napját jókra és gonoszokra felkeltő Atya” képe (Mt 5,45), egy szegmensen viszont bővebb a kifejtés (Mt 5,46–47 és Lk 6,32–35): A „szeretitek a titeket szeretőket” párhuzama még tökéletes (Mt 5,46 és Lk 6,32). A „testvérek köszöntése” (Mt 5,47) helyett viszont a „jótévőkkel való jótettet” (Lk 6,33) említi, és hoz egy harmadik példát is, a „kölcsonzést a jóvátétel reményében” (Lk 6,34), ami Máténál teljesen hiányszik, mint ahogy az összefoglaló buzdítás is (34), az arany szabály előtt.

Saját szövegén belül, a kifejtő részben (Lk 6,32–35) Lukács a párhuzamos szegmensekben törekszik az azonos terminusok, mint pl. a „bűnösök” és a „milyen hála illet titeket?” használatára. Máté ellenben a „bűnösök” helyett a „vámstedők” (46) és a „pogányok” (47), a „milyen hála illet titeket?” helyett pedig a „miféle jutalmat kaptok?” (46) és „mi különöset tesztek?” (47) kérdést alkalmazza.

Feltűnő az arany szabályban mutatkozó eltérés is: Máté a „tökéletességre” (*teleiosz*), Lukács pedig az „irgalmasságra” (*oiktirmón*) biztat, az „Atya” példáját követve.

Összességében Máté őrizte meg jobban a Q szövegét, Lukács pedig kibővítette azt (a 27c.28a.34.35a.b. versekkel), és átalakította kissé a sorrendet, majd összekapcsolva azt a „bosszúról” szóló szakasszal megalkotta az „ellenségszeretetről” szóló egységet.

3. Bibliai kontextus

A szeretet és a gyűlölet parancsa

A szakasz tézisének pozitív fele, a „szeresd felebarátodat” parancs (Mt 5,43), megtalálható a *Szentség törvényében*⁶ is: (Lev 19,18).⁷ A negatív parancsnak – „gyűlöld ellenségedet” – viszont nincs bibliai párhuzama. Jézus itt minden bizonnyal korának a közfelfogását idézi, és nem az írásokat. Ebbe az irányba mutatnak ugyan azok az *Ószövetségi* helyek, amelyek a legyőzött népek kiirtására, javaik, oltáraik megsemmisítésére, más népek kirekesztésére adnak parancsot:

Ha az Úr, a te Istened elvezérel arra a földre, ahova most bevonulsz, hogy birtokodba vedd, s ha kiüzi előled mind a népeket, a hetitákat, a gírgasitákat, az amoritákat, a kánaániakat,

⁵ Néhány szövegváltozat ezen a ponton a Lukácséhoz igazítja Máté szövegét.

⁶ Lev 17–26.

⁷ Ld. Lev 19,34 is.

a perizitákat, a hivvitákat és a jebuzitákat – hét nálad népesebb és nagyobb népet –, ²ha az Úr, a te Istened majd kiszolgáltatja neked, s te legyőzöd őket, akkor töltsd be rajtuk az átkot, ne köss velük szövetséget és ne könyörülj meg rajtuk (MTörv 7,1–2).⁸

Ám ezek a parancsok nem a gyűlöletből táplálkoznak, hanem a kultusz tisztaságát, a Jahve-hitet hivatottak védeni.

A személyes ellenféllel szemben sokkal inkább az irgalom magatartását tartja helyesnek a Szövetség könyve⁹: „Ha ellenséged eltévedt marhájára vagy szamarára bukkansz, hajtsd vissza hozzá. ⁵Ha látod, hogy ellenséged számára a teher alatt összerogyott, ne kerüld ki ellenségedet, hanem segíts neki felállítani” (Kiv 23,4–5).

Hasonlóan ír a *Példabeszédek* könyve is: „Ha ellenséged éhes, adj neki kenyeret, hogyha meg szomjas, adjál neki vizet!”²² Így izzó paraszat gyűjtesz a fejére, és majd megfizeti neked az Úr” (Péld 25,21–22).

K. Standahl valószínűsíti, hogy szemita kifejezésmóddal állunk szemben, mely szerint a gyűlölni jelentheti azt is: „kevésbé szeretni”,¹⁰ nem tartja valószínűnek, hogy az ellenség gyűlöletének parancsa a kor erkölcsi felfogását tükrözné. A háttérben azt az alap gondolatot is feltételezi, hogy Isten gyűlöli a gonosztságot. „Mindenesetre a zsidó etika jókra és gonoszokra osztja a világot, *tertium non datur*.”¹¹

Ezzel szemben *O. Seitz* kimutatja, hogy azért az Ószövetség elég példát hoz a gyűlöletre, és rámutat a gyűlölet parancsára az esszénusok és Josephus Flavius írásaiban, amelyek alapján Jézus ismerhette kora emberének érzéseit személyes, politikai és vallási ellenségeivel szemben. Feltételezése szerint az ellenségek, akiket szeretni kell, a pogányokból megtért keresztények. Amikor Máté evangéliumát írta, a zsidó és pogány keresztény vita már igen kiélezett lehetett.¹²

W. Foerster szerint az ellenség Máté szövegösszefüggésében nem a személyes ellenség a vallási közösségen belül, nem is a haza ellensége politikai vagy katonai értelemben, hanem a hit üldözőit, a messiási közösség – melyet az első keresztények alkottak – ellenségeit jelenti. Már a LXX-ban az *ekhtros* szó Isten népének az ellenségeire vonatkozik; ezt az értelmezést erősíti meg a Mt 5,44. vers is.¹³ Ezt az értelmezést követve *J. Gnlika* összefüggést lát e szakasz és a nyolcadik boldogság között: „¹¹*Boldogok vagytok, ha miattam gyaláznak és*

⁸ Ld. még Kiv 34,12; MTörv 23,7; Józ 8; 1Sám 15 is.

⁹ Kiv 20,22–23,33.

¹⁰ Vö. Lk 14,26; Mt 10,37.

¹¹ STENDAHL, K., *Matthew*, in BLACK, M., – ROWLEY, H.H., *Peake's Commentary on the Bible*, London 1962, 769–798 777.

¹² Vö. SEITZ, O. J. F., „Love Your Enemies. The Historical Setting of Matthew v.43.f.” in *NTS* 16 (1969/70)⁹ 39–54.

¹³ Vö. FOERSTER, W., „*evcpro,j*” in *TWNT*, II., 811–815.

üldöznek benneteket és hazudozva minden rosszat rátok fognak énmiattam. ¹²Örüljete és ujjongjatek, mert nagy lesz a mennyben a jutalmatok! Így üldözték *elöttetek* a prófétákat is” (Mt 5,11–12).¹⁴

A szeretet az ellenség iránt, amit Jézus parancsba ad, *D. Hare* meglátása szerint nem érzés, hanem cselekedet, mint ahogy Lk 14,26-ban a gyűlölni a szülőket stb. sem érzelmi elvárás, hanem cselekedet: radikális szakítás az emberi kötelékekkel Jézus szabad követése érdekében. Az előző antitézisben is a tettek beszélnek: „odaadni az alsóruhát is” (5,40), elmenni kétszer annyit (5,41), tettekben megmutatkozó, pozitív üzenetek.¹⁵

Szent Pál apostol a leveleiben az ellenségekkel szemben szintén a szeretet magatartását tartja helyesnek: „Áldjátok üldözőiteket, áldjátok, s ne átkozzátok” (Róm 12,14). „¹²*Nincs otthonunk, és kezünk munkájával keressük kenyerünk. Ha átkoznak minket, áldást mondunk, ha üldöznek, türelemmel viseljük, ¹³ha szidalmaznak, szelíden szólunk. Szinte salakja lettünk ennek a világnak, mindenkinek söpredéke mostanáig*” (1Kor 4.12–13).

Hasonlóképpen tanít a *Didaché*: „*Ami titeket illet, szeressétek azokat, akik gyűlölnék titeket, és nem lesz ellenségeitek*” (1,3).

Jók és gonoszok egyaránt

A gonosz (héberül *raʿ*, *raʿ* a görögül *ponēros*, *kakos*) a jó és igaz ellentéte. A gonoszság fogalma az Ószövetségben összekapcsolódik az erkölcstelenséggel és a törvényhez való hűtlenséggel. A gonoszság forrása az emberi szív. A gonoszság a konkrét bűnök elkövetésén túl olyan mentalitásban is torkolhat, amely a jót rossznak, a rosszat pedig jónak tartja, vagy inkább keresi a rosszat, mint a jót.

Az Újszövetség gyakorlatilag ugyanezt a gondolatot viszi tovább, de kibővíti a gonoszok körét azokkal, aki Jézussal és tanításával fordulnak szembe. Így lesz jelzője a gonoszság többek között a „farizeusoknak” (Mt 12,34), a „házasságtörő nemzedéknek”, amely jelet kér (Mt 12,39; 16,4), és azoknak, akik Jézussal szembehelyezkedtek. A gonoszoknak nincs helye a Krisztusban való új életben.

Isten személyválogatás nélküli szeretete azonban a gonoszokra is kiterjed, és erre Máté evangéliumának más helyén is találunk példát. A gonoszok tehát bár tudatosan szakítanak az Istennel való közösséggel, nem tudnak kiszakadni az Ő gondoskodó szeretetéből, mely a jókat hasonló magatartásra kell hogy ösztönözze a gonoszokkal szemben.

A tökéletesség parancsa

Jézusnak a kifejtésben megfogalmazott rendelkezéséhez (5,48) hasonló található a *Leviták könyvében*: „*Legyetek szentek, mert én, az Úr, a ti Istenetek szent vagyok!*” (Lev 19,2), bár ott

¹⁴ GNILKA, J., *Il vangelo di Matteo*, (CTNT I) Brescia 1990, 284.

¹⁵ HARE, D. R. A., *Matthew*, Louisville 1993, 59.

a kitűzött cél a szentség, aminek alapja az a tény, hogy Isten szent (héberül *qādōš*, görögül *hagios*). A „szent” és a „tökéletes” fogalma jelentését tekintve egymást kiegészíti: Isten szentsége magába foglalja és megköveteli a tökéletességet is. A tökéletes (görögül *teleios*, héberül *tāmīm*) szó az Ószövetségben sehol sem jelzője az Istennek. Inkább azoknak a magatartását minősíti, akik hűségesen követik az Isten szavát: „Noé igaz, tökéletes férfiu vala a vele egykorúak között. Istennel jár vala Noé” (Ter 6,9). „Tökéletes légy az úrral, a te Isteneddel” (MTörv 18,13).¹⁶ „És a ti szívetek legyen tökéletes az úrhoz, a mi Istenünkhöz, hogy járjatok az ő rendelkezéseiben, és őrizzétek meg az ő *parancsolatit, miképpen e mai napon*” (1Kir 8,61).

Felmerül viszont a tökéletes jelző Isten útjaival, törvényével és tetteivel kapcsolatban: „Az Istennek útja tökéletes; az úrnak beszéde tiszta; pajzsa ő mindeneknek, akik ő benne bíznak” (2Sám 22,31). „Az úrnak törvénye tökéletes, megeleveníti a lelket; az úrnak bizonyágtétele biztos, bölcsé teszi az együgyűt” (Zsolt 19,8). „³Mert az úr nevét hirdetem: magasztaljátok Istenünket! ⁴Köszikla! Cselekedete tökéletes, mert minden ő útja igazság! Hűséges Isten és nem csalárd; igaz és egyenes ő!” (MTörv 32,3–4) De ezeken a helyeken a héber *tāmīm*ot a *Septuaginta* nem *teleios*szal fordítja.

Egyszeri és elgondolkodtató egybeesésre hívja fel a figyelmet kommentárjában A. Mello.¹⁷ Isten parancsa szerint a „tökéletes” (görögül *teleios*, héberül *tāmīm*) a kivonulás estéjén elfogyasztandó bárány jellemzője kell hogy legyen: „A bárány tökéletes, hím, egy esztendősen legyen!” (Kiv 12,5) Az egyszerűség azért kiemelendő, mert a *Septuaginta* a számos helyen előforduló hasonló, áldozati állatokkal kapcsolatos előírásokban a *tāmīm*ot következetesen *amōmusszal* fordítja.¹⁸ Az Újszövetség a tökéletes húsvéti bárányban Krisztus előképét látja: „El a régi kovással, hogy új téisztává legyetek, amint hogy kovásztalanok is vagytok! Hiszen húsvéti bárányunkat, Krisztust feláldozták” (1Kor 5,7). „Hisz tudjátok, hogy nem veszendő ezüstön vagy aranyon szabadultatok ki az atyáitoktól rátok hagyományozott értéktelen életmódból, ¹⁹hanem Krisztusnak, a hibátlan és egészen tiszta báránynak a drága vére árán” (1Pét 1,18–19).

Máté evangéliumában a *teleios* szó még egy helyen fordul elő, annak az ifjúnak adott jézusi válaszban, aki nem elégedett meg a parancsok megtartásával: „²¹Ha tökéletes akarsz lenni – felelte Jézus –, add el, amid van, az árát oszd szét a szegények között, így kincsed lesz a mennyben. Aztán gyere és kövess engem!” (Mt 19,21–22) Eszerint a tökéletesség Jézus követésében áll. Ő a tökéletesség normája.¹⁹

¹⁶Ld. még Zsolt 18,30.

¹⁷MELLO, A., *Evangelo secondo Matteo, Commento midrashico e narrativo*, Magnano 1995, 120.

¹⁸Kiv 29,1; Lev 1,3; 1,10; 3,1; Szám 6,14, stb.

¹⁹Vö. LAMBRECHT, J., „Eh bien! Moi je Vous dis”, *Le discours-programme de Jesus (Mt 5–7; Lk 6,20–49)*, Paris 1986, 105.

4. Interpretáció

A jó és a rossz relativitása

Az eső és a napfény életadó elemek. De halálunkat is okozhatják, ha túl nagy adagban vagy nem megfelelő időben kapjuk őket. A magot éppen most elültetett szántóvető esőért, a kirándulni induló gyermek eső ellen imádkozik. A megérkező égi harmat az elsőnek áldást, a másodiknak átkot jelent.

Ha az eső és a nap, az Isten teremtménye ennyire megoszt minket abban, hogy jónak vagy éppen rossznak ítéljük őket, mennyivel inkább megoszthat minket Isten teremtményének, az embernek a megítélése. Az én felebarátom másnak gyilkos ellensége. Az én ellenségem másnak életadó atyja. Ha képes vagyok elfogadni az esőt akkor is, ha engem éppen kelemetlenül érint, tudván azt, hogy sokaknak viszont életet ad, nem kell-e igent mondani a szeretetben a másoknak életet adó embertársamra akkor is, ha valami miatt viselkedése nekem ellenemre van. Van-e jogom bárkitől is gyűlölettel megvonni az élethez való jogot?

Életadás és ítélet

Jézus a születés által Fia a mennyei Atyának, és Fia azáltal is, hogy társa az életadásban: „Én azért jöttem, hogy életük legyen, és bőségben legyen” (Jn 10,10). A mennyei Atyának és Jézusnak ismerjük az ítélő bírót: „Isten Krisztus által ítélkezik az emberek rejtett dolgai fölött” (Róm 2,16).

Sőt, Jézus az apostolokat is ítélkezésre hívta meg: „Bizony mondom nektek, ti, akik követtetek, a megújulásakor, amikor az Emberfia dicsőséges trónjára ül, ti is ott ültök majd vele tizenkét trónon és ítélkezni fogtok Izrael tizenkét törzse fölött” (Mt 19,28). A jóval és a rosszal való szembesülés minket azonnal ítélkezésre sarkall. De Isten az ítéletet az utolsó napra tette, a földi lét az életadás ideje. Meghívott minket az ítéletre, de meghív az életadásra is, s csak akkor lehetünk Fiához hasonlóan fiai, társai az ítélkezésben, ha társai leszünk az életadásban is, különbségtétel nélkül.

Ellenségszeretetet Isten országának a fényében

Az ellenség szeretetét is az Isten országának szemszögéből kell értelmezni. Barátok és ellenségek, mind az elérkező Isten országa felé haladunk. Mindenkinek felelni kell tetteiért a bírótól. Aki ennek tudatában van, nem ragaszkodik annyira előjogaihoz, és mindenkinek, barátot és ellenséget, rábíz az igazságos bírótól ítéletére és kegyelmére. Így érvényesül a bűnösök feltétlen szolidaritása az ítélő Isten előtt.

Isten fiainak lenni

Hogyan értsük a kijelentést, hogy „váljatok fiaivá Atyátoknak”? Ígéret, hogy Isten utánzása által, mint valami jutalmat elnyerhetjük ezt a nevet, vagy pedig egy máris megvalósuló

életállapot vagy életforma, amit Isten utánzása által a világnak meg kell mutatni? A jelenre nézve azt mondhatjuk, hogy Istent Jézus tanítványai már most atyjuknak hívhatják, és műveit életükben jelenvalóvá kell tenniük (5,15). A jövőt illetően pedig arra gondolhatunk, hogy az istenfűség mint a hetedik boldogság megígéri, végidőbeli jutalom (5,9). Ezért az istenfűságot mint dinamikus valóságot kell szemlélnünk. Isten máris fiaivá fogadta Jézus tanítványait, de amíg azok ebben a világban élnek, folytonos megpróbáltatásoknak vannak kitéve. Csak a vég elérkezésekor lesznek visszavonhatatlanul az Ő fiai.

A húsvéti bárány tökéletessége

A szakasz eleje és vége, a szeretet és a tökéletesség parancsa egybecseng. Isten tökéletessége az a szeretet, amely egyszülött Fiának, Jézus Krisztusnak húsvéti áldozatában teljesedik be. Ugyanez a Jézus a tökéletességre törekvő ifjút (Mt 19,21–22) és rajta keresztül mindnyájunkat a követésére szólítja föl. Kövessük Őt útján, a tökéletesség útján, amely egyben a tökéletes bárány, az önfeláldozó szeretetben a végletekig elmenő, igazakat és bűnösöket üdvözítő, húsvéti bárány útja.

²¹Mert erre vagytok hivatva, hiszen Krisztus is értünk szenvedett, példát adva nektek, hogy kövessétek nyomdokait. ²²„Bűnt nem követett el, ha-misság nem volt ajkán.” ²³Amikor szidalmazták, nem viszonozta a szidalmat; amikor szenvedett, nem fenyegetőzött, hanem rábízta magát az igazságos bíróra. ²⁴Vétkeinket a saját testében fölvitte a (kereszt) fára, hogy meghaljunk a bűnöknek, s az igazságnak éljünk. Sebei szereztek számotokra gyógyulást (1Pét 2,21–24).

A tökéletesség Isten ajándéka

Az antitéziseket olvasván felmerül az olvasóban az érzés, mintha azt akarnák megmutatni, mennyire képtelenek vagyunk Isten igaz parancsainak megfelelni, és el kell ismernünk, hogy teljesen rászorulunk Isten megváltására Jézus Krisztusban. Az igazvolt Isten szemében nem tökéletes tisztaság és a törvény hibátlan megtartása a cél, hanem az irgalom, amely együttérző cselekedetekben valósul meg. Máté arany szabálya sürgeti a tanítványokat, hogy azonosuljanak másokkal, hogy megérthessék mások konkrét szükségét. Mindebből fakad az erkölcs alapja, ami nem más, mint Isten irgalmas szeretetének utánzása.